

PIESE DE PODOABĂ DIN MEDIUL TRACO-GETIC ȘI SCITIC. INELE ȘI BRĂȚĂRI ORNAMENTATE CU BUTONI

DE

EMIL MOSCALU

O categorie de piese de podoabă comune mediului traco-getic și scitic sînt verigile simple sau duble și brățările ornamentate cu grupe de cîte trei butoni. Ele sînt lucrate din bronz, fier sau argint. Verigile pot fi grupate din punct de vedere tipologic în două tipuri.

Verigi de tip 1/a. În tipul 1/a am grupat exemplele care au caracteristicile tipologice menționate mai sus. Acest tip se cunoaște în necropolele getice de la Murighiol (fig. 1/1) și Enisala (jud. Tulcea), care datează din secolul IV î.e.n. pe baza ceramicii grecești cu firnis și în mormîntul getic de la Ciucurova (jud. Tulcea) (fig. 1/2), care datează din secolul III î.e. n. pe baza unei monede histriene. Un alt exemplar se cunoaște la Murgeni (jud. Vaslui)¹. Și la Tervel (jud. Tolbuhin), în sudul Dobrogei, în aria getică, există un exemplar, care desigur că datează tot din aceeași perioadă². Verigile de tip 1/a sînt răspîndite în egală măsură și în mediul tracic: de la sudul munților Balcani, în mormintele tumulare de la Brezovo (fig. 1/4, 5, 10), Panaghiuriște (fig. 1/6), Bédniakovo (fig. 1/7) și Iankovo³. Aceste ultime exemplare datează tot din secolul IV î.e.n., ca și în mediul necropolelor plane getice. Veriga de tip 1/a de la Brezovo este lucrată din argint. De zăbala de bronz și argint este fixată un inel de același tip (fig. 1/10). Aceasta ne permite să considerăm verigile de tip 1/a ca fiind piese de zăbală pentru asamblarea cu ele a hățurilor, deși există verigi duble din bronz, ca cele de la Peretu, Vrața și Orizovo care îndeplineau această funcție tot din perioada secolului IV î.e.n. Desigur că inelele de tip 1/a puteau îndeplini și alte funcții, cum ar fi cea ornamentală. O verigă de același tip în tumulul nr. 5 (1908) de la Mastiugino, în mediul scitic, în care există și vasul de argint cu masca umană de tipul cnemidelor de la Agighiol și Vrața și al sceptrului-ryton de la Peretu, datează de asemenea din secolul IV î.e.n.⁴ Categoria de piese pe care o analizăm este cunoscută deasemeni și în necropola scitică de la Nikolaevka, situată la limanul Nistrului, în mormîntul nr. 9 de înhumăție. Și aici există o verigă triplă cu butoni, identică cu cea de la Ciucurova. Ea făcea parte din colierul de mărgelă și se datează tot în secolul IV î.e.n. Verigi ornate cu trei grupe de butoni, simple sau duble, există în tumulii scitici de la Bașovka, Senikivka și Čeastye Kurgan (Voronej)⁵. Și inelul de chingă de tip getic din tumulul 401 de la Jurovka din perioada 450—400 î.e.n., ca și cel de la Ruskaia Trostianka, au aceleași grupe de butoni. Aria de bază a răspîndirii acestui tip de piese cunoscute pînă astăzi este cea traco-getică din sudul Balcanilor, nord-estul Bulgariei și Dobrogei, dar exemplele cele mai nordice sînt cele din mormintele scitice de la Mastiugino, Jurovka și Bașovka. Aceasta ne îndreptățește să le considerăm ca fiind piese comune traco-geticilor și scitilor, dar ele au ca producător unic pe grecii din cetățile de pe litoralul traco-getic și scitic al Mării Negre.

Din punct de vedere cronologic ele nu depășesc limitele secolelor IV—III î.e.n. Cele mai multe dintre ele datează din secolul IV î.e.n., unele chiar din al doilea sfert al acestui secol, cum sînt cele de la Enisala din mormîntul nr. 5, ca și cele din tumulii tracici de la Panaghiuriște și Brezovo. Rămîne de văzut în ce

¹ E. Bujor, în *Dacia*, N. S., 2, 1958, p. 135, fig. 7/18; G. Simion, în *Peuce*, 2, 1971; idem, în *Thraco-Dacia*, 1, 1976, p. 159, fig. 7/3 și 10/3; P. Alexandrescu, în *Thraco-Dacia*, 1, 1976, p. 120; G. Coman, *Statornicie și continuitate*, București, 1980, fig. 126/8.

² Piesa am văzut-o în decembrie 1975, în muzeul din Tolbuhin, prin bunăvoința cercetătoarei Liubka Bobčeva, căreia îi mulțumesc și pe această cale.

³ B. Filov, în *Izvestia-Sofia*, 8, 1919, p. 10, fig. 8, fig.

24/1, fig. 28/8; R. Vulpe, *L'age du fer thrace dans la Peninsule Balcanique*, Paris, 1930, fig. 3/24; T. Dremsizova, în *Izvestia-Sofia*, 19, 1955, fig. 12/8, p. 60.

⁴ A. P. Maņcevic, în *Arh. Sbornik Ermitaj*, 15, 1973, p. 40, fig. 11/4; V. A. Ilinskaia, *Skify*, Kiev, 1968, pl. 19/1.

⁵ A. I. Melukova, *Poselenia i mogilnik u selo Nikolaevo*, Moscova, 1975, p. 74, 183, fig. 57/4; S. N. Zamiatin, în *SA*, 8, 1946, p. 10, fig. 14/9; E. P. Pokrovskia, în *Arheologija-Kiev*, 1966, 18, p. 144, pl. 1/10.

măsură ele nu apar și în secolul V î.e.n. Aria lor de răspindire nu se poate limita numai la cea marcată de exemplarele cunoscute acum, ci, ele, trebuie să apară și în alte zone. Lipsa lor se explică desigur prin săpăturile încă reduse în necropolele și așezările getice din perioada secolelor IV—III î.e.n. din zona extracarpatică. Problema a fost analizată și de A. I. Meliucova în lucrarea „Skifia i Frakiiskii mir”, Moscova, 1979 (p. 227, fig. 48). Aici se menționează și cele două exemplare, găsite în necropola orașului grec Apollonia pe care I. Venedicov le consideră tracice, dar ele sînt grecești.

Verigi de tip 1/b. Al doilea tip de inele au cele trei proeminente fixate pe un pedestal. Ele sînt reprezentate de verigile duble de la Drencova (jud. Caraș-Severin) (fig. 1/3) și datează, pe baza garniturii de teacă de sabie ornamentată cu triunghiuri hașurate, în secolele VI—V î.e.n. Același tip de verigă dublă există și în necropola de la Trăbeniște, care datează din a doua jumătate a secolului V și secolul IV î.e.n.⁶ Ele sînt produse greco-ilirice și se difuzează în mediul nord-tracic, în aria aspectului cultural Szentes-Vekerzug-Chotin. O verigă de tip 1/b simplă există și în necropola tracică de la Alsotelek (fig. 1/9)⁷. Necropola de aici datează din secolele VI—V î.e.n. și aparține tracilor nordici, iar din punct de vedere cultural face parte din aspectul Kustanoviče, specific ariei trácice nord-carpatică⁸. Piese de tip 1/b de la Drencova și Alsotelek, apar numai în zonele vestice ale ariei tracice. Pînă acum nu apar în alte zone.

Brățări ornate cu grupe de butoni. O categorie de piese apropiate de inele cu grupe de cite trei butoni o reprezintă brățările ornamentate cu aceleași grupe de cite trei butoni. Una din cele mai vechi piese de acest tip este reprezentată de brățara din necropola getică de la Slobozia (jud. Bacău) (fig. 2/3). Ea este lucrată din sîrmă de bronz crestată. Necropola de aici este bine datată în a doua jumătate a secolului V î.e.n. și prima jumătate a secolului IV î.e.n., datare care este sprijinită de același tip de săgeți de la Duvanli⁹. Seria acestor brățări este bine reprezentată în necropolele getice de la Murighiol (fig. 1/18), Canlia (fig. 1/13), Eșisala, Constanța (fig. 2/17) și Bugeac (fig. 2/15); toate din Dobrogea, datînd din secolul IV î.e.n., ca și în cetatea de la Vadu Săpat (jud. Prahova) și la Radovanu (jud. Călărași) (fig. 2/14), precum și în cetatea greacă Odessos¹⁰. Problema acestui tip de brățări a mai fost abordată, publicîndu-se și analogiile de la Očna Sibiului (fig. 1/14; 16), Araci (jud. Sibiu) (fig. 1/15), Așel (jud. Sibiu) (fig. 1/17 și 2/10) și Măgheruș (fig. 2/11), care datează din secolul III î.e.n. Ele au fost considerate ca neavînd analogii în mediul celtic sau grecesc, continental, microasiatic sau insular și au fost socotite ca provenînd din mediul getic de la Dunărea de Jos¹¹. O brățară de acest tip există și în cetatea getică de la Albești (jud. Teleorman), care datează din secolul IV î.e.n. pe baza amforelor thasiene (fig. 2/1). În Moldova brățări similare se cunosc în secolul IV î.e.n. la Poiana (jud. Galați), Bărboasa (jud. Bacău), Corni—Huși (fig. 2/16), iar în Transilvania, la Turda¹². Un exemplar de același tip, dar lucrat din două fire răsucite, ornate cu trei grupe de cite trei butoni există în tumulul getic din secolul IV î.e.n., cu coif de bronz grecesc și aplică de argint de la Găvani (jud. Brăila) (fig. 2/2)¹³. Brățări de același tip există în mediul scitic la Prusi (fig. 1/8, 11, 12), unde datează din secolele IV—III î.e.n., ca și cele din necropolele și cetățile getice. Ele se mai cunosc în mediul scitic și la Kitaevka¹⁴. Originea lor este rezolvată de vreme ce există un tipar de piatră pentru turnarea acestui tip de brățări în secolele IV—III î.e.n. în orașul grecesc Olbia¹⁵. De aici se difuzează brățările cu butoni în mediul scitic. Prin urmare ele se produceau și de către greci, dacă nu cumva brățările de acest tip, din secolele IV—III î.e.n., din cultura getică, nu sînt tot produse grecești. Brățările ornamentate cu grupe de cite trei butoni sînt răspîndite în cultura getică, din secolele V—III î.e.n., în Dobrogea, Muntenia, Moldova și Transilvania. Ele sînt purtate de geții creatorii ai aspectului cultural de tip Canlia¹⁶. În cultura tracică din Bulgaria aceste brățări încă nu se cunosc pentru că exemplarul din orașul grecesc Odessos este situat tot pe litoralul getic al Mării Negre. În cultura tracică se cunosc numai verigile de tip 1/a. M. Irimia le-a denumit traco-grecești sau geto-grecești, părere care este confirmată de descoperirea tiparului de turnat cu grupe de trei butoni de la Olbia, ca și de exemplarul de la Odessos. Ele sînt răspîndite și în cultura scitică din secolele IV—III î.e.n. Este judicioasă opinia lui V. Zirra conform căreia astfel de brățări nu se cunosc în cultura celtică din Europa vestică, din Ungaria sau Transilvania. Săpăturile arheologice făcute de Gh. Calotoiu de la Muzeul din Tg. Jiu în necropola getică de la Telești-Drăgoiești (jud. Gorj) au dus la

⁶ M. Petrescu-Dimbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București, 1977, p. 165, pl. 403/3; Lj. Popovici, *Catalogue des objets découverts près de Trăbeniște*, Belgrad, 1956, p. 85, p. 113, pl. 21.

⁷ P. Patay, în *Folia Arch.*, 1962, 14, p. 20, pl. 3/4.

⁸ E. Moscalu, *Ceramica traco-getică*, București, 1983, p. 174.

⁹ C. Buzdugan, în *Carpica*, 1, 1968, p. 91, fig. 6/2.

¹⁰ E. Bujor, în *SCIV*, 6, 1955, 3—4, p. 576, pl. I/11; M. Irimia, în *Pontica*, 1, 1968, p. 219, fig. 31; la Canlia săpăturile au fost făcute de Emil Moscalu în anii 1969—1974; pentru Vadu Săpat, informație amabilă a dr. V. Dupoi; pentru Radovanu, cf. S. Morintz, D. Șerbănescu, în *Thracico-Dacia*, 6, 1985, p. 27, fig. 6/1; G. Simion, în *Peuce*, 2, 1971, p. 118, fig. 31/8 și 81; idem, în *Peuce*, 6, 1977, p. 11; M. Irimia, în *Peuce*, 6, 1977, p. 73, fig. 1/3—4; G. Tonceva, în *Известия—Варна*, X, p. 54, fig. 9.

¹¹ V. Zirra, în *Alba Regia*, 14, 1975, p. 52, pl. 2/A1—4; M. Roșca, *Erdély régészeti repertoriuma*, Cluj, 1942, p. 71, fig. 76/1, 2; M. Rusu, O. Bandula, *Mormintul unei căpetenii celtice de la Clumești*, Baia Mare, 1970, p. 37—40, pl. 18a/3, 4, și 18 b/6, 7.

¹² D. Berciu, E. Moscalu, în *SCIV*, 23, 1972, 4, p. 636, fig. 3/2; S. Teodor, V. Bazarelcu, în *Acta Mold. Merid.*, Vaslui, 1980, p. 59, fig. 1/1; S. Teodor, în *Thracico-Dacia*, 2, 1981, p. 191; V. Zirra, în *Arch. Rozhledy*, 23, 1971, 5, p. 546, fig. 7/5.

¹³ *Catalogul Expoziției civilizației geto-dacilor din bazinul Siretului*, Bacău, 1977, pl. 7; N. Harțușche, în *Istros*, 4, Brăila, 1986, p. 30, fig. 25/1.

¹⁴ N. A. Onaiko, *Antlënjil Importy Pridneprovnia i Pobužie v IV—II vv do n. e.*, Moscova, 1970, *Archeologija SSSR*, D 1—27, pl. 25/10—12; idem, *MIA*, 96, 1961, p. 72, fig. 5/3; V. A. Korenko, A. V. Naidenko, în *SA*, 1974, p. 23, fig. 4/1.

¹⁵ A. I. Furmanskaia, în *ArchPam*, 7, 1958, p. 48, pl. 4/5.

¹⁶ E. Moscalu, *op. cit.*, p. 187 și urm.

descoperirea celui mai vechi exemplar de brățară ornamentată cu grupe de cîte trei butoni din bronz. Inițial, necropola de la Telești-Drăgoiești a fost datată în secolul V î.e.n. Dar datarea sa se întemeiază pe o fibulă cu placă dreptunghiulară descoperită de profesorul D. Berciu care a făcut primele cercetări aici¹⁷. O astfel de fibulă s-a găsit și în necropola getică Ieșelnița (jud. Mehedinți), din faza Ieșelnița II, care se datează, pe baza unui bol de tip ionic lucrat din pastă cenușie, din secolul VI î.e.n.¹⁸. În acest fel, necropola getică de la Telești-Drăgoiești datează din secolul VI î.e.n., dar pentru că unele exemplare de fibule cu placă dreptunghiulară din Grecia datează și din secolul V î.e.n.,¹⁹ necropola de la Telești-Drăgoiești trebuie datată în secolul VI și prima parte a secolului V î.e.n. În acest fel, în necropola getică de la Telești-Drăgoiești, avem atestată prezența celei mai vechi brățări ornamentată cu grupe de cîte trei butoni din cultura getică timpurie, ceea ce poate indica faptul că grecii au început să producă și să exporte în cultura getică astfel de piese la scurtă vreme după întemeierea coloniilor lor de pe litoralul getic al Mării Negre. Și verigile de tip I/a din orașul grecesc Apollonia, situat pe litoralul tracic al Mării Negre în Bulgaria de sud, sînt în măsură să indice producerea lor de către greci (I. Venedicov, *Raskopki i Praucivania*, Sofia, 1948, 2, p. 25, fig. 27). Brățările de bronz ornamentate continuă să fie utilizate și de către geto-dacii purtători ai culturii de tip Sarmizegetuza²⁰, din secolele II—I î.e.n., după cum ne indică exemplarele de la Popești (jud. Ilfov) (fig. 2/12—13), Piatra Craivii (jud. Alba, fig. 2/6), Ocnița (jud. Vâlcea) în secolul I î.e.n. și Pleasov (jud. Teleorman), în a doua jumătate a secolului II î.e.n. și în secolul I î.e.n.²¹ Ele constituie un element de continuitate între aspectul getic de tip Canlia din secolele V—II î.e.n. și cultura geto-dacică de tip Sarmizegetușa, avînd ca producător unic pe grecii de la Olbia, Tyras, Histria, Tomis, Callatis, Odessos, Dionysopolis, Mesembria și Apollonia. În secolele I î.e.n.—I e.n. geto-dacii, creatori și purtători ai culturii de tip Sarmizegetușa, utilizează un alt tip de brățări ornamentate cu trei șiruri de butoni derivate desigur tot din brățările ornamentate cu grupe de cîte trei butoni. Astfel de brățări se cunosc la Ațel (fig. 2/10) și în cetățile fortificate cu ziduri de piatră de la Costești (jud. Hunedoara) (fig. 2/8), Tilișca (jud. Sibiu) și Piatra Craivii (jud. Alba, fig. 2/4—5)²². Brățările și inelele ornamentate cu trei șiruri de butoni continuă să fie utilizate de carpo-dacii din Moldova în secolele I—III e.n., după cum ne indică exemplarul de la Moldovenești, ca și de sarmații din R.S.S. Ucraineană de la Belozerka, Zolotaia Balca, Zavestnoe, Novo-Filipovca și apar de asemenea în depozitul de la Berezani²³. Brățările ornamentate cu șiruri de butoni sînt cunoscute și în așezarea de la Galiș Loyacița²⁴. Această așezare conține vase getice specifice fazei I a Latène-ului geto-dacic de tip I/b, III/a, X/a, care sînt specifice aspectului cultural getic de tip Canlia, dar și vase de tip IX/a care își au originea în cultura tracică Gava-Holyhrad, din secolele XI—IX î.e.n. Vasele de tip IX/a continuă să fie utilizate de către geții purtători ai aspectului cultural de tip Szentés Vekézug-Chotiń din secolele VI—V î.e.n. în aria lor din zonele țiso-slovaçe și poate și de către purtătorii aspectului cultural Kustanoviče.²⁵

Un alt tip de brățări-verigi sînt piese ornamentate cu un singur șir de butoni. Astfel de piese sînt cunoscute în cultura geto-dacică din secolul I î.e.n., de la Pecița (jud. Arad), Costești (jud. Hunedoara, fig. 2/7), Bizdina (jud. Dolj) și la Szařazd (comitatul Tolna din Ungaria)²⁶. Dar cea mai veche brățară din aur ornamentată cu șiruri de butoni și avînd capetele deschise și terminate cu butoni conici există în descoperirea de la Artand din estul Ungariei, care se datează pe baza hydriei spartane lucrate din bronz pe la 570 î.e.n. (fig. 2/9)²⁷. Avînd în vedere faptul că la Olbia se lucrează brățări ornamentate cu grupe de cîte trei butoni în secolele IV—III î.e.n. trebuie să credem că și brățările de aur de la Artand au fost lucrate tot într-un atelier grecesc. Diadema de aur de la Artand a fost lucrată tot într-un atelier grecesc nord-pontic, pentru că pe ea sînt imprimați nu numai cercei în formă de liră, dar și aplice în forma de treflă specifice culturii scito-grecesc. Brățara de aur de la Artand, ca și cea de bronz de la Telești-Drăgoiești, inaugurează o serie de brățări ornamentate cu grupe sau șiruri de butoni care vor fi utilizate între secolele VI î.e.n.—III e.n. de către greci, traci, geto-daci, sciți și sarmați. Este de crezut că și brățările ornamentate cu șiruri de butoni din cultura geto-dacică de tip Sarmizegetușa, din cultura carpo-dacică de tip Poienești, ca și din cultura sarmatică, sînt lucrate tot în coloniile grecesc de pe litoralul getic și scitic al Mării Negre.

¹⁷ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, fig. 182/1; D. Berciu, E. Comșa, *Materiale*, 2, 1956, p. 478, fig. 192/1.

¹⁸ N. Nica, în *Historia*, 3, Craiova, 1970, p. 34, fig. 17/12; E. Moscalu, *op. cit.*, p. 20 și p. 127; idem, în *Oltenia*, 3, Craiova, 1981, p. 19; idem, în *Dacia*, N. S., 25, 1981, p. 344.

¹⁹ Diana Gergova, *PBF*, XIV, 7, München, 1987, *passim*.

²⁰ Emil Moscalu, *op. cit.*, p. 192.

²¹ A. Vulpe, M. Gheorghiuță, *Cercet. Arh.*, 3, 1979, p. 97, pl. 2/1, 2; I. Berciu, A. Popa, în *Sesiunea de comunicări științifice a muzelor de istorie*, București, 1971, I, p. 283, fig. 14/1—5; idem, *La forteresse dace de Piatra Craivii*, *Celticum*, 12, 1964, pl. 85/5; D. Berciu, *Buridava dacică*, București, 1981, pl. 108/3; C. Preda, în *Thraco-Dacia*, 7, 1986, p. 91, fig. 20/1.

²² R. Florescu, *L'art des daces*, București, 1968, fig. 40/41; I. Berciu, A. Popa, *op. cit.*, fig. 14/1—4; idem, în *Cel-*

ticum, 12, 1964, pl. 85/1—4, 6; H. Dalcoviciu, *Dacia de la Burebista la Decebal*, Cluj-Napoca, 1972, fig. 61/2; V. Căpitanu, în *Carpica*, 8, Bacău, 1976, fig. 44/4; N. Lupu, în *Materiale*, 9, 1970, fig. 1/2.

²³ Gh. Bichir, *Cultura carpică*, București, 1973, pl. 184/1; Iu. V. Kuharenko, în *SA*, 1959, I, p. 35; A. V. Gudkova, A. V. Russova, în *Isledovanie na antilnoi arheologii iugo-zapada Ukrainskoj SSR*, Kiev, 1980, p. 126, pl. 2/1—3.

²⁴ I. Bidzilia, *Arheologija—Kiev*, 17, 1964, p. 126, pl. 8/9; S. Teodor, P. Șadurschi, *Inventaria Archaeologica*, 11, 1979 (*Le dépôt de Lozna—Dorohoi*).

²⁵ E. Moscalu, *op. cit.* p. 22, 44 și 109.

²⁶ Pentru piesa din cetatea getică de la Bizdina, comunicare amabilă C. M. Tăulea; R. Florescu, *op. cit.*; I. H. Crișan, *Ziridava*, Arad, 1978, pl. 126/15; I. Hampel, *Arh. Ért.*, 11, 1891, p. 281.

²⁷ M. Parducz, *AAH*, 17, 1965, fig. 20.

PIÈCES D'ART DE LA CULTURE THRACO-GÉTIQUE ET SCYTHIQUE ANNEAUX ET BRACELETS À BOUTONS

RÉSUMÉ

Une catégorie de pièces d'art commune à la culture thraco-gétique et scythique est constituée des anneaux et des bracelets ornements avec groupe de trois boutons. Ils sont travaillés en bronze, or ou argent. Il y a deux types d'anneaux :

Type 1/a. Ce type existe dans les nécropoles gétiques de Murighiol (fig. 1/1), Enisala, au IVe siècle av. n. è., Ciucurova (dép. Tulcea), au IIIe siècle av. n. è. et Tervel (dép. Tolbuhin), en Bulgarie de nord-est. L'anneau de ce type existe aussi dans le milieu thracique sud-balcanique dans les tombes tumulaires de Brezovo (fig. 1/4-5, 10), Panaghliuriste (fig. 1/6), Bedniakovo (fig. 1/7) et Iancovo². Les anneaux du type 1/a sont dans la culture scythique à Mastiuginsk⁴, Nikolaevka, Bašovka, Semikivka, Ciastie Kurgany (Voronej)⁵ et dans la cité grecque d'Apollonia en Bulgarie de sud.

Type 1/b. Dans ce type sont groupés les anneaux avec les boutons fixés sur un piedestal. Ils sont représentés à Drencova (fig. 1/3, dép. Caraş-Severin) et datent des VIe-Ve siècles av. n. è., à Trebeniste ou datent de la seconde moitié des Ve-IVe siècles av. n. è. et dans la nécropole thracique d'Alsotelek (fig. 1/9).

Bracelets et anneaux ornements de boutons. Les plus anciennes pièces de ce type sont dans la nécropole gétique de Stobozia (dép. Bacău, fig. 2/3 ; 450-350 av. n. è.)⁸ et dans la nécropole gétique de Telesti-Drăgoieşti (dép. Gorj ; 600-450 av. n. è.). Elles existent aussi dans les nécropoles gétiques de la Dobroudja : Murighiol (fig. 1/18), Canlia (fig. 1/13), Bugeac (fig. 2/15) et Constanţa (fig. 2/17) qui datent du IVe siècle av. n. è. Dans la Moldavie et Munteenie elles existent à Albeşti, Bârboasa, Corni (fig. 2/16) et Turbata-Huşi, Găvani-Brăila (fig. 2/2)¹²⁻¹³. Ce type a été étudié par l'intermédiaire des exemplaires d'Araci (fig. 1/15), d'Aţel (fig. 1/17 et 2/11), de Măgheruş (fig. 2/11) et de Turda, en Transylvanie. On a considéré qu'ils n'ont pas d'analogies dans la culture celtique ou grecque¹⁷. Des bracelets semblables sont aussi dans la culture scythique à Prusi (fig. 1/8, 10, 12) et à Kitaevka des IVe-IIIe siècles av. n. è.¹⁴ Ces bracelets connus en Roumanie sont spécifiques pour les Gètes, porteurs et créateurs de l'aspect culturel de type Canlia¹⁶. Des matrices pour ces bracelets existent dans la culture grecque à Olbia¹⁵. Dans la culture géto-dace les bracelets avec trois groupes des boutons existent depuis les IIe-Ier siècles av. n. è. - Ier s. de n. è., à Popeşti (fig. 2/12, 13), Piatra Craivii (fig. 2/6), Vadu Săpat et Ocniţa²¹. Des pièces semblables existent dans la culture sarmate et carpodace des Ier-IIIe siècles n. è. Dans l'époque de la culture géto-dace de type Sarmizegetusa existent des bracelets avec trois séries des boutons aux IIe-Ier siècles av. n. è. - Ier siècle n. è. à Costeşti (fig. 2/8), Aţel (fig. 2/10) et Piatra Craivii (fig. 2/4, 5)²³. Elles ont une utilisation parallèle avec les bracelets ornements avec des groupes de trois boutons. Elles sont un élément de continuité entre l'aspect culturel gétique de type Canlia et la culture géto-dace de Sarmizegetusa. Elles ont un producteur unique, les Grecs des cités situées sur le littoral gétique et scythique et de la mer Noire.

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. 1, 2, 4-6, 7, 10, 12, anneaux de type 1/a ; 3, 9 anneaux de type 1/b ; 8, 11, 13, 14-18, bracelets ornements à boutons : 1, 18, Murighiol (IVe siècle av. n. è.) ; 2, Ciucurova (IIIe siècle av. n. è.) ; 3, Drencova, (VIe-V^e av. n. è.) ; 4, 5, 10, Brezovo (375-325 av. n. è.) ; 6, Panaghliuriste (IVe av. n. è.) ; 7, Bedniakovo (IVe siècle av. n. è.) ; 9, Alsotelek (VIe-Ve siècle av. n. è.) ; 8, 11, 12, Prusi (IVe-IIIe siècle av. n. è.) ; 13, Canlia (IVe av. n. è.) ; 14, 16, Ocniţa Sibulului ; 15, Araci (IIIe siècle av. n. è.) ; 17, Aţel (IIIe siècle av. n. è.).

Fig. 2. Bracelets ornements à boutons : 1, Albeşti (IVe siècle av. n. è.) ; 2, Găvani-Brăila (IVe siècle av. n. è.) ; 3, Stobozia (450-350 av. n. è.) ; 4-6, Piatra Craivii (Ier siècle av. n. è.) ; 7-8, Costeşti (Ier siècle av. n. è. - Ier siècle n. è.) ; 9, Artand (570 av. n. è.) ; 11, Aţel ; 10, Măgheruş (IIIe siècle av. n. è.) ; 12, 13, Popeşti (IIe-Ier siècle av. n. è.) ; 14, Radovanu (IIIe-IIe siècle av. n. è.) ; 15, Bugeac (IVe siècle av. n. è.) ; 16, Corni (IVe-IIIe siècle av. n. è.) ; 17, Constanţa (IVe siècle av. n. è.).

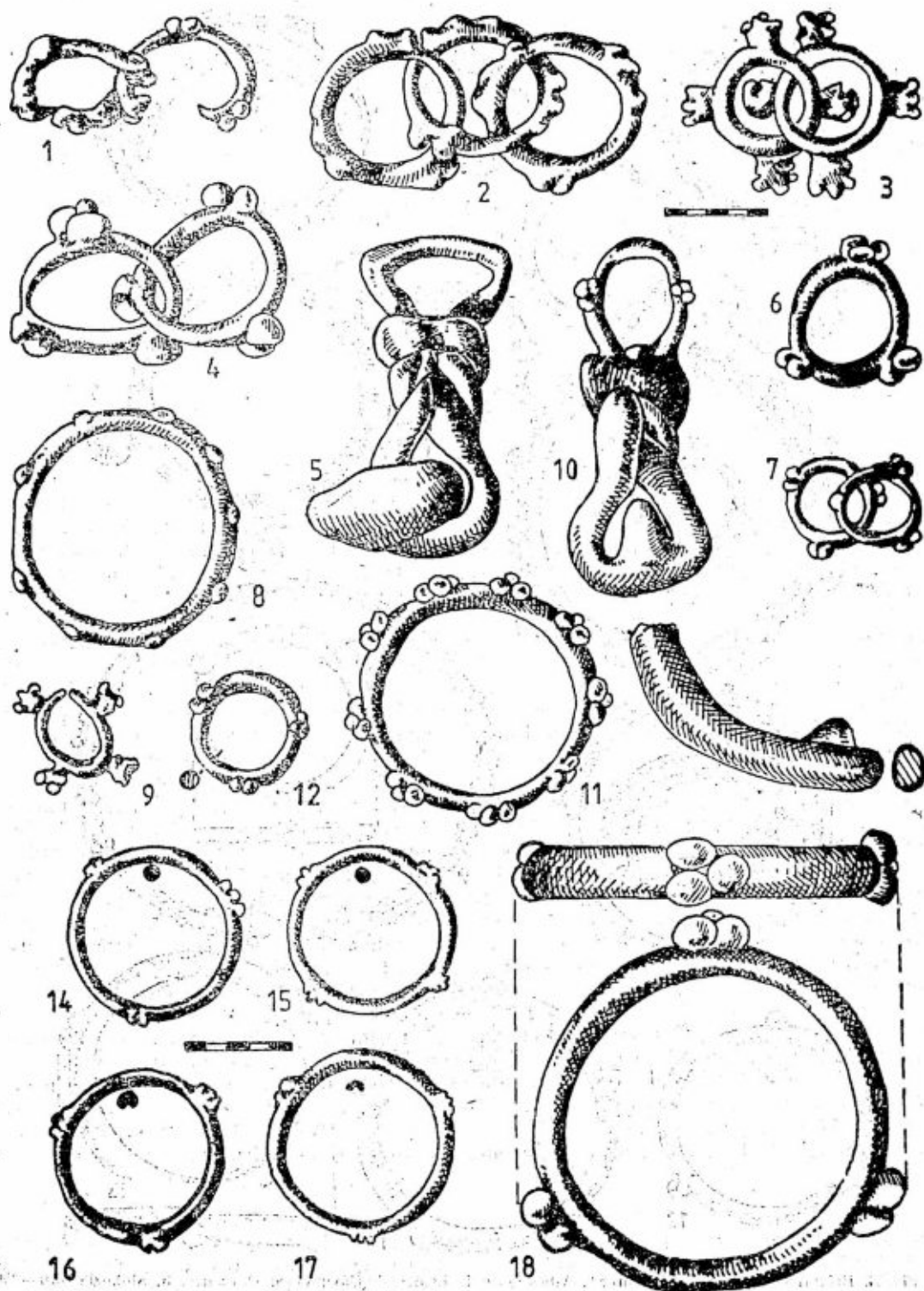

Fig. 1. 1, 2, 4-6, 7, 10, 12, inele de tip 1/a; 3, 9, inele de tip 1/b; 8, 11, 13, 14-18; brățări ornamentate cu butoni: 1, 18, Murighiol (secolul IV î.e.n.); 2, Clucurova (sec. III î.e.n.); 3, Drencova (sec. VI-V î.e.n.); 4, 5, 10, Brezovo (375-325 î.e.n.); 6, Panaghiuriște (sec. IV î.e.n.); 7, Bedniacovo (sec. IV î.e.n.); 9, Alsotelek (sec. VI-V î.e.n.); 8, 11, 12, Prusi (sec. IV-III î.e.n.); 13, Canlia (sec. IV î.e.n.); 14, 16, Ocna Sibiului; 15, Araci (sec. II î.e.n.); 17, Ațel (sec. III î.e.n.)

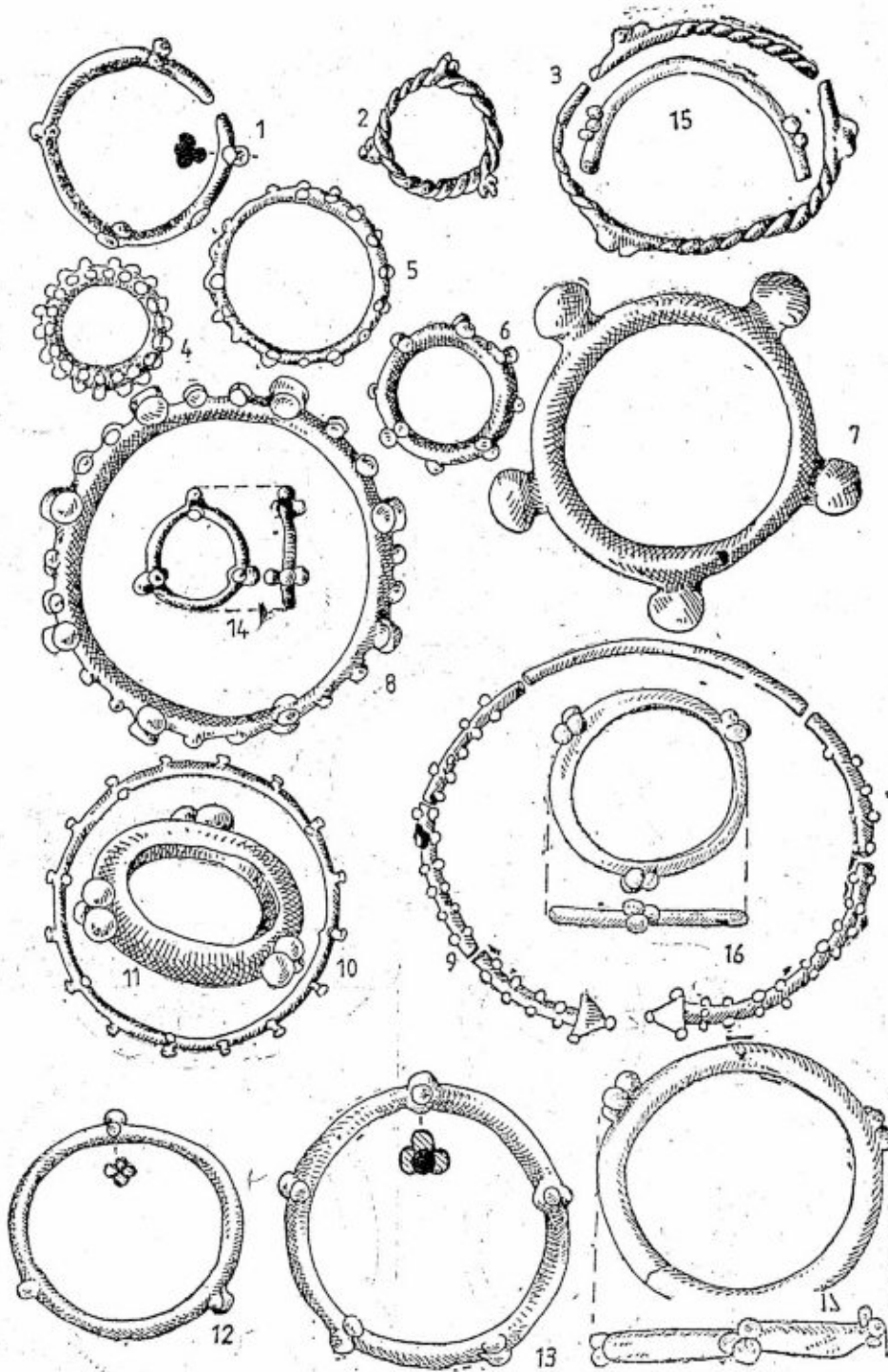

Fig. 2. Brățări ornamentate cu butoni : 1, Albești (sec. IV î.e.n.) ; 2, Găvani (sec. IV î.e.n.) ; 3, Slobozia (450—350 î.e.n.) ; 4—6, Pietra Craivii (sec. I î.e.n.) ; 7, 8, Costești (sec. I î.e.n.—sec. I î.e.n.) ; 9, Artand (sec. VI î.e.n.) ; 10, Ațel ; 11, Măgheruș (sec. III î.e.n.) ; 12, 13, Popești (sec. II—I î.e.n.) ; 14, Radovanu (sec. III—II î.e.n.) ; 15, Bugeac (sec. IV î.e.n.) ; 16, Corni (sec. IV—III î.e.n.) ; 17, Constanța (sec. IV î.e.n.).